

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

INTERACTIVE TEACHING METHODS AS A MEANS OF DEVELOPING OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN'S COMMUNICATIVE SKILLS

Актуальність проблеми зумовлена процесами реформування, що відбуваються в сучасній українській освіті, розбудовою Нової української школи, що вимагає перегляду підходів до навчання молодших школярів. Метою розвідки визначено теоретико-практичне дослідження проблеми застосування інтерактивних методів навчання як засобу розвитку комунікативних умінь молодших школярів у Новій українській школі. У статті використано такі методи дослідження, як аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, які допомогли проникнути в сутність окресленої проблеми. З'ясовано, що Нова українська школа покликана виховати всебічно розвинену, соціально активну особистість, яка вміє усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), здатна реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ. Для цього сучасні уроки української мови треба будувати так, щоб вони створювали умови для спілкування. Цій меті і підпорядковане використання інтерактивних методів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, учні початкової школи, інтерактивне навчання, методи, Нова українська школа.

Актуальность проблемы обусловлена процессами реформирования, происходящими в современном украинском образовании, развитием Новой украинской школы, что требует пересмотра подходов к обучению младших школьников. Целью статьи является теоретико-практическое исследование проблемы применения интерактивных методов обучения как средства развития коммуникативных умений младших школьников в Новой украинской школе. В статье использованы такие методы исследования, как анализ, синтез, систематизация, обобщение, которые помогли проникнуть в сущность обозначенной проблемы. Выяснено, что Новая украинская школа призвана

воспитать всесторонне развитую, социально активную личность, которая умеет устно и письменно выражать и толковать понятия, мысли, чувства, факты и взгляды (через слушание, говорение, чтение, письмо, мультимедийные средства), способна реагировать языковыми средствами на полный спектр социальных и культурных явлений. Для этого современные уроки украинского языка надо строить так, чтобы они создавали условия для общения. Этой цели и подчинено использование интерактивных методов.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, ученики начальной школы, интерактивное обучение, методы, Новая украинская школа.

Relevance of the problem is determined by the processes of reformation taking place in modern Ukrainian education, the development of the New Ukrainian School, which requires a revision of the approaches to teaching primary schoolchildren. The purpose of the investigation is the theoretical and practical studying of the problem of implementing interactive teaching methods as a means of developing communicative skills of junior pupils at the New Ukrainian School. The article uses such research methods as analysis, synthesis, systematization, generalizations, which helped to penetrate into the essence of the identified problem. It is revealed that the New Ukrainian School is called to educate a fully developed, socially active person who can express and interpret the concepts, thoughts, feelings, facts and views (by listening, speaking, reading, writing, using multimedia means) in a verbal and written way, able to respond by linguistic means to a full range of social and cultural phenomena. Thus, modern lessons of the Ukrainian language need to be built so that they create the conditions for communication. This purpose determines the use of interactive methods.

Key words: communicative competence, primary schoolchildren, interactive learning, methods, New Ukrainian School.

УДК 37.013.371

Ішутіна О.Є.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і практики
початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Сиротенко О.В.,

студентка факультету початкової,
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативного складника засвоєння змісту початкової загальної освіти. Він ставить низку вимог до учнів, однією з яких є оволодіння ключовими компетентностями, важливе місце серед яких належить комунікативній.

Проблема розвитку комунікативних здібностей є важливим аспектом вивчення та дослідження педагогіки. Саме до уроків української мови висувуються найважливіші вимоги, бо вони покликані вчити ефективному спілкуванню в повному обсязі, сприяти розвитку комунікативних здібнос-

тей, формувати готовність школярів до мовної взаємодії. Учень має вміти ставити і виконувати певні комунікативні завдання, зокрема визначати мету комунікації, оцінювати ситуацію, враховувати наміри і способи комунікації співрозмовника, обирати доречні стратегії комунікації, бути готовим до обдуманого зміни власної мовної поведінки [3].

Останнім часом науковці почали все частіше звертатися до питання розвитку комунікативних здібностей молодших школярів. І це не випадково. По-перше, це вимога часу до людини нового типу (вільної, винахідливої). По-друге, культура спілкування завжди є складником загальної культури людини й у всі часи високо цінувалася в суспільстві та вважалася показником інтелегентності й освіче-

ності. Отже, розвиток комунікативних здібностей необхідно розглядати як невід'ємну частину загальнокультурної компетенції молодшого школяра.

До комунікативних здібностей уходить здатність установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, а також задовільне володіння певними правилами й техніками ефективного спілкування [7, с. 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні проблема розвитку комунікативних здібностей учнів є однією з найважливіших у сучасній школі. Починати виховувати і розвивати так учнів потрібно в дитячому віці. Саме тому питанню розвитку мовлення молодших школярів присвячені дослідження українських і зарубіжних психологів: Б. Ананьєва, Г. Балла, Н. Кузьміної, В. Мухіної, Р. Немова, В. Мясіщєва. Педагогічні і методичні питання формування мовлення дітей дошкільного віку розроблені в працях сучасних учених (А. Богуш, О. Гвоздева, К. Крутій, Г. Люблінської, Л. Федоренко та ін.). Методичні аспекти розвитку комунікативної компетентності молодших школярів висвітлено в дослідженнях В. Бадер, Л. Варзацької, М. Вашуленка, Л. Мацько та ін. В українській лінгводидактиці проблемам культури спілкування присвятили свої наукові праці вчені-мовознавці й методисти Н. Бабич, І. Білодід, Л. Булаховський, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Коваль, В. Мельничайко, М. Пентилюк та ін. У центрі уваги були теоретичні і практичні аспекти культури спілкування, мовленнєвої діяльності як галузі мовознавчої науки, пов'язаної з психологією і стилістикою, вихованням мовленнєвої особистості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У працях багатьох дослідників висвітлено вплив сучасних методів і форм організації навчання, роль і місце інтерактивних технологій, способів формування компетентної освіти, що створює можливості для розвитку функціональної грамотності молодших школярів (базових знань, умінь та навичок), проте потребують уточнення різновиди інтерактивних методів навчання молодших школярів, які, збагачуючи досвід ефективної комунікації в ситуаціях, подібних до життєвих, формуючи власну комунікативну поведінку та компетентність.

Мета статті – шляхом теоретичного аналізу визначити сутність і різновиди інтерактивних методів навчання, з'ясувати переваги використання для розвитку комунікативних умінь молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетентність належить до групи ключових, тобто тих, що відіграють важливу роль у житті людини, тому саме її розвитку доцільно приділяти велику увагу, оскільки вона є запорукою навчальної успішності учнів. До того ж в освітньому процесі комунікативна компетентність може розглядатися не тільки як умова благополуччя учня, але і

як ресурс ефективності й успішності його майбутнього дорослого життя. Також слід підкреслити, що від комунікативної компетентності багато в чому залежить процес адаптації дитини до школи – її емоційний стан у колективі. Якщо вона легко знаходить спільну мову з однолітками, то відчуває більший психологічний комфорт і задоволення. І навпаки, невміння знаходити контакт з однокласниками звужує коло друзів, викликає відчуття неприйняття й самотності, що може провокувати девіантну форму поведінки [7].

Комунікативні навички – це здатність людини спілкуватися. Під терміном «навички» ми розуміємо сформовані шляхом частого повторення дії, для яких властивий високий ступінь осягнення. Комунікативні навички ототожнюються з навичками спілкування.

Комунікативні здібності особистості характеризуються вмінням легко та швидко встановлювати ділові й товариські стосунки з людьми, прагненням до участі в громадських або масових заходах, що відповідають потребам людей у широкому й активному спілкуванні.

Розвиток комунікативних здібностей молодшого школяра має вміщувати не лише корекційно-розвиваючу роботу з учнями, а й освітню роботу з батьками та педагогами в процесі навчальної, позаурочної, позакласної діяльності та спеціально організованих занять.

Педагогічні умови, які сприяють розвитку комунікативних здібностей молодших школярів:

- здійснення мотиваційного середовища для продуктивної комунікативної діяльності молодших школярів;
- організація навчального процесу на принципах диференційованого та індивідуального підходу, врахування рівня самооцінки молодших школярів;
- реалізація організаційно-методичного забезпечення, заснованого на поетапному формуванні в молодших школярів комунікативних навичок і ставлення до себе як до учасника комунікативної діяльності;
- забезпечення єдності когнітивного, емоційного й поведінкового компонентів особистості за умов залучення молодших школярів до практичної комунікативної діяльності.

Умови, необхідні для розвитку комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку:

- 1) приємна робоча атмосфера зі сприятливими умовами;
- 2) ситуації інформаційного та комунікативного комфорту для сприйняття нової інформації та спілкування.

Є багато різних методів і форм роботи з дітьми з розвитку основних сфер особистості дитини. Сьогодні найбільш ефективними є інтерактивні методи навчання.

Інтерактивні методи орієнтовані на широку взаємодію учнів між собою, з учителем. Інтерактивним називається навчання, яке відбувається за умови активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це таке співнавчання, взаємонавчання, під час якого й учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами освітнього процесу. Вони добре розуміють, що роблять, із якою метою, роблять висновки щодо того, що вони знають і вміють.

Спільна діяльність учнів у процесі засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій особистий внесок, бере участь в обміні ідеями, думками, знаннями. Цей процес відбувається в атмосфері доброзичливості та взаємоповаги, що дозволяє не тільки отримувати нові знання, а й розвивати саму пізнавальну діяльність і навички взаємодії, трансформувати її в більш високі форми кооперації та співробітництва.

Інтерактивна взаємодія – це процес спільної діяльності вчителя й учнів із такими складниками, як просторова й тимчасова присутність учасників, що дає можливість особистого контакту між ними, визначена загальна мета, передбачуваний результат діяльності, який відповідає інтересам усіх і сприяє реалізації потреб кожного учасника процесу, планування, контроль, корекція і координація дій, поділ єдиного процесу співпраці, спільної діяльності між учасниками, виникнення міжособистісних відносин.

Отже, інтерактивна взаємодія – це активна комунікативна діяльність учасників педагогічного процесу, різноманітність і зміна видів, форм, способів діяльності.

Структура інтерактивної педагогічної взаємодії також є підставою класифікації інтерактивних педагогічних методів. Відповідно до провідної функції, методи можуть класифікуватися за такими групами:

- створення сприятливої атмосфери, організації комунікації;
- обміну діяльністю;
- розумової діяльності;
- смислотворення;
- рефлексивної діяльності;
- інтегративні (інтерактивні ігри) [2].

Зупинимось на кожній групі методів.

Методи створення сприятливої атмосфери, організації комунікації своєю процесуальною основою мають «комунікативну атаку», організовану педагогом із метою оперативного залучення в спільну діяльність, у взаємодію кожного учасника педагогічного процесу. Методи цієї групи допомагають учням адаптуватися до складної педагогічної ситуації. Серед них доречно назвати такі: «Подаруй квітку», «Ім'я і жест», «Алітерація імені», «Комплімент», «Прогноз погоди», «Якби я був явищем природи», «Заверши фразу», «Поміняємося місцями», «Хто звідки».

Методи обміну діяльністю мають на меті поєднання групової та індивідуальної роботи, спільну

активність учасників педагогічного процесу, тісну співпрацю педагога й учнів. До цієї групи методів належать такі: «Метаплан», «Майстерня майбутнього», «Перехресні групи», «Мозаїка», «1x2x4», «Акваріум», «Інтерв'ю», «Круглий стіл», «Мозковий штурм» та ін. [5].

Методи розумової діяльності покликані як створювати комфортну атмосферу, сприяти мобілізації творчих можливостей учнів, так і стимулювати активну розумову діяльність, виконання різних розумових операцій, здійснення усвідомленого вибору. До методів цієї групи можна віднести «Чотири кути», «Вибери з п'яти», «Вибір», «Логічний ланцюжок», «Інтерв'ю», «Дюжина питань», «Чиє це?», «Кольорові фігури», «Зміна співрозмовника», «Самооцінка». Підґрунтям усіх зазначених методів є інтенсивна комунікативна діяльність учасників навчального процесу.

Методи смислотворення передбачають створення учнями свого індивідуального сенсу про досліджувані явища, проблеми, обмін цими смислами, розроблення учасниками педагогічної взаємодії нового змісту педагогічного процесу. Серед методів смислотворення можна назвати «Алфавіт», «Асоціації», «Творимо казку», «Хвилина говоріння», «Інтелектуальні гойдалки», «Заверши фразу».

Методи рефлексивної діяльності спрямовані на фіксування учасниками педагогічного процесу стану свого розвитку, причин цього стану, оцінку ефективності взаємодії, що відбулася. До методів цієї групи відносимо такі, як «Рефлексивне коло», «Рефлексивний ринг», «Зарядка», «Рефлексивна мішень», «Ключове слово», «Поміняємося місцями», «Острови», «Заверши фразу».

Інтегративними (інтерактивні ігри) є інтегровані методи, що об'єднують усі провідні функції вищезазначених активних педагогічних методів. У педагогічному процесі можуть бути використані такі інтерактивні ігри, як «Давай, роби!», «Готель», «Ікебана», «Школа», «Взаємодія», «Політ на повітряній кулі», «Соціальна роль» («Пожежник»), «Акваріум».

Інтерактивні методи навчання дозволяють вирішувати низку таких важливих завдань, як:

- активне долучення кожного учня до процесу засвоєння навчального матеріалу;
- підвищення пізнавальної мотивації;
- вироблення навичок успішного навчання (уміння слухати й чути один одного, вибудовувати діалог, ставити питання на розуміння);
- розвиток навичок самостійної навчальної діяльності, зокрема визначення провідних і проміжних завдань, уміння передбачати наслідки свого вибору, його об'єктивна оцінка;
- виховання лідерських якостей;
- уміння працювати з командою і в команді;
- уміння брати на себе відповідальність за спільну і власну діяльність із досягнення результату [6].

В умовах початкової школи методи активного навчання вимагають більш ґрунтовного відбору з урахуванням психологічних та індивідуальних особливостей учнів. Тому в практичній діяльності ми використовуємо такі методи інтерактивного навчання: інтерактивні ігри, проблемні ситуації, робота в парах, групах. Розглянемо кожен із них окремо.

Гра (навчальна) постає як умова самореалізації особистості учнів у навчальній діяльності, тому вона розуміється як вид діяльності в навчальних ситуаціях, за яких відбувається взаємодія між учасниками освітнього процесу, спрямована на засвоєння суспільного досвіду, сприйняття цінностей, установок і сприяє самореалізації учня [1].

Гра є найважливішим способом накопиченого досвіду від старшого покоління до молодшого. За її допомогою можна моделювати життєві й навчальні проблемні ситуації. У процесі гри учні використовують особистий досвід, а також свої уявлення про досвід героя, якого зображують, тобто через наслідування формується своєрідний ланцюжок дій. Під час гри учні не копіюють свого героя, а наслідують його. Залучення гри в навчальний процес помітно підвищує інтерес до навчального предмета, створює ситуації, наповнені емоційними переживаннями, стимулює діяльність учнів. У грі проявляються багато якостей особистості. Гра – це бадьорість, радісне самопочуття, активний життєвий тонус, інтуїція, імпровізація, уява, емоційність.

Н. Кудикіна зауважує, що гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямований на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоуправління поведінкою. Вона виконує низку функцій: розважальну (принести задоволення), комунікативну, самореалізації, терапевтичну (подолати труднощі в різних видах діяльності), діагностичну (аналіз відхилень від нормативної поведінки), корекційну (внесення позитивних змін у структуру позитивних показників), міжнаціональної комунікації, соціалізації (засвоєння норм людського спілкування) [4, с. 37].

Основними принципами гри є:

- опора на психологічні особливості учнів (емоційність, значущість власних почуттів і відчуттів для орієнтації у світі);
- безперервне розширення діапазону почуттів дитини;
- створення і підтримка атмосфери творчості на заняттях;
- реалізація потреби дитини в розвитку [4, с. 46].

Дотримання цих принципів визначає особливості побудови навчально-виховного процесу: організація уроку у формі гри, широке використання казок, віршів, загадок, музики, організація на уроці творчої діяльності учнів, у процесі якої діти могли б висловити свої враження, настрої, почуття, ставлення до кого-небудь або чого-небудь, а також застосувати отримані знання на

практиці, спілкування педагога з дитиною на позиції «особистість-особистість».

Наступний прийом інтерактивного навчання – проблемні ситуації. Під проблемним навчанням розуміється така організація занять, яка передбачає створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність учнів із вирішення, у результаті чого відбувається творче оволодіння знаннями, уміннями, навичками, розвиток розумових здібностей, активізація та інтенсифікація діяльності учнів.

Будь-яка наукова творчість починається з виникнення проблемної ситуації, тобто із зіткнення з протиріччям. При цьому дослідник переживає гостре почуття подиву чи труднощів, яке змушує його виконати цілком конкретну розумову роботу – усвідомити суперечність і сформулювати питання. Саме від етапу постановки проблеми залежить подальший перебіг уроку, відкриття нових знань та виникнення в учнів бажання засвоїти ці нові знання.

Висновки. Розвиток мовлення учнів є важливою проблемою сучасної лінгвістичної освіти. Початкова школа, виступаючи особливим етапом у житті дитини, пов'язана зі зміною її діяльності, освоєнням нової соціальної ролі і розширенням комунікативних зв'язків. Вирішального значення набуває формування в молодших школярів широкого мовного кругозору, вміння користуватися засобами вираження мовлення, розвиток творчого потенціалу і комунікативної компетентності.

Отже, початкова освіта закладає фундамент для самостійної реалізації можливостей особистості, а також забезпечує соціальну успішність людини в умовах інформаційного суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бекірова Л.Е. *Стан і проблеми формування готовності вчителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання*. Запоріжжя: Гриф. 2007. 187 с.
2. Василяйко І. Використання інтерактивних технологій під час вивчення української мови як іноземної (на матеріалі термінології кіномистецтва). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2013. 8. С. 144–149.
3. Концепція «Нова українська школа». (2016, 27 жовтня). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html> (дата звернення 10.04.2019 р.)
4. Кудикіна Н.В. *Інтерактивні форми і методи навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання: теорія і методика*. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. 128 с.
5. Пометун О.І. *Енциклопедія інтерактивного навчання*. Київ: Освіта 2007. 144 с.
6. Придатко О.В., Ренкас А.Г. *Дослідження ефективності та аспекти впровадження інтерактивних засобів навчання в організацію навчального процесу*. Львів: Освіта, 2010. 94 с.
7. Савченко О.Я. *Формування у молодших школярів загальнонавчальних комунікативних умінь і навичок*. *Початкова школа*. 2014. № 10. С. 6–10.